

K. III. 550

N. I. RUSSU

MIHAIL EMINESCU

(BIOGRAFIE)

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA ATENEUL ROMÎN ÎN ZIUA DE
13 IANUARIE 1929 ÎN CICLUL DE CONFERINȚE ORGANIZAT
DE INSTITUTUL DE LITERATURĂ ȘI BIBLIOGRAFIE
PENTRU COMEMORAREA LUI EMINESCU



301

BUCUREȘTI
EDITURA „INSTITUTULUI DE LITERATURA”

1929

PREȚUL LEI 20

92
E.C.

10
10

Nu se împru-
mută acasă.

N. I. RUSSU

MIHAIL EMINESCU

(BIOGRAFIE)

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA ATENEUL ROMÎN ÎN ZIUA DE
13 IANUARIE 1929 ÎN CICLUL DE CONFERINȚE ORGANIZAT
DE INSTITUTUL DE LITERATURĂ ȘI BIBLIOGRAFIE
PENTRU COMEMORAREA LUI EMINESCU

EXTRAS DIN „RITMUL VREMII” An. V Nr. 5

BIBLIOTECA
DOCUMENTARA
ORASUL PIATRA NEAMȚ

301.
~~1667~~

BUCUREȘTI
EDITURA „INSTITUTULUI DE LITERATURA”

1929

UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

K III 550

UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY

MIHAIL EMINESCU

(BIOGRAFIE)

La 15 Iunie a. c. se împlinesc 40 de ani dela moartea lui *Mihail Eminescu*. Institutul de Literatură, al cărui director, d-l profesor *Mihail Dragomirescu*, își are atât de mari merite întru limpezirea în conștiința românească a valorii marelui geniu poetic, prin aceasta se simte cu atât mai obligat ca, printr'un ciclu de conferințe, să aducă omagii memoriei aceluia care prin creațiunile sale a ridicat, în mod indiscutabil, literatura noastră la semnificația de artă universală.

Nizuisse către aceste culmi cel dintii în literatura noastră *Grigore Alexandrescu*. Cioplise în forma dură a limbei de atunci profunzimi de concepție și tresăriri de conștiință națională cu o putere de expresie unică. Dar *Grigore Alexandrescu* e fragmentar. Producțiunile lui se localizează într'un circuit limitat. Cu „Anul 1840“, „Umbra lui Mircea la Cozia“, „Rugăciune“ și un număr de fabule, el se izolează în conștiința literară a vremii. Apoi *Grigore Alexandrescu* reprezintă un pronunțat primitivism creator. Aceasta nu este o scădere, firește. E o caracteristică. Dar caracteristica aceasta așează opera poetică a lui *Grigore Alexandrescu*, în scara valoriiilor, sub *Eminescu*. Și mai e ceva: În nici una din operele sale, *Grigore Alexandrescu* nu ne sgu- due cum ne sgu- due și ne frământă adîncurile sufletești *Eminescu*, b. o. în „Scrisoarea I“ sau „Mortua est“. Pateticul lui *Eminescu* isvorește din înțelesuri dincolo de conștiința personală a omului, la *Grigore Alexandrescu* stăpînește conștiința aceasta.

Interesant este că între primele istorii literare din Germania care se ocupă cu literatura noastră, cea a lui *Otto Leixner*,

apărută în 1883, pe cînd poetul era în apogeul creațiunii sale, *Eminescu* este recunoscut ca cel mai mare poet al generației lui, din cauza adîncimei poetice și a bogăției de idei. Citind în traducere „Rugăciunea unui Dac“ și „Dorință“, autorul îi repropune doar... pesimismul, de care speră că se va desbăra în cele din urmă.

Băiatul lui *George Eminovici* și al *Ralucăi*, din Ipotești lîngă Botoșani, nu s'a desbărat de pesimism, pentru că flacăra geniului, mistuind lutul crispat și istovit de chinurile vieții fizice, se prăbușește chiar în 1883, reînviind doar vremelnice și cu pîlpîiri nesigure pînă în 1889 cînd se stinge cu totul. Dar, chiar dacă nu s'ar fi stins, dacă *Eminescu* ar fi continuat să scrie de zece și de douăzeci de ori mai mult decît a scris, viziunea dureroasă a zădărniciilor lumilor și a tuturor eforturilor din ele, ar constitui singura coloratură posibilă în concepția emineștiană.

Cînd sorii se sting și cînd stelele pică,
Imi vine a crede că toate-s nimică.

Se poate ca bolta de sus să se spargă
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,
Să vad cerul negru că lumile-și cerne
Ca prăzi trecătoare a morții eterne.

Și mai departe :

A fi ? Nebunie și tristă și goală ;
Urechea te minte și ochiul te'nșală ;
Ce-un secol ne zice, ceilalți o deszic ;
Decît un vis searbăd, mai bine nimic.

(*Mortua est.*)

Cu o astfel de alcătuire sufletească, în care durerea cu o forță primordială și o luciditate sentimentală neobișnuită izbucnește la vîrsta de șeptesprezece ani, cînd a fost scrisă această poezie, se înțelege că pesimismul este organic în ființa poetică a lui *Eminescu*, precum el se filtrează în opera tuturor marilor creatori de artă. Dar cînd vom atinge o altă latură a scrisului lui, proza, în care-și exprimă ideile politice și sociale, vom vedea că *Eminescu* este pătruns de o credință nețărmurită în forța viabilă a neamului, acolo este un impulsiv și — fiindcă cei ce s'au ocupat pînă acum cu viața și operele autorului, cu rost sau fără rost și-au luat de prea multe ori refugiul la rolul

elementului ereditar în viața individului, — în acest punct putem afirma că *Mihail*, cel de al șaselea copil din zece ai Căminarului *George Eminovici*, a moștenit dela tatăl său iubirea impulsivă de neam. Și, în privința aceasta, desigur asupra lui au influențat și mai mult două momente: iubirea de natură, înăscută și alimentată de o imaginație neînchipuit de bogată precum și educația și spiritul în care a trăit la Cernăuți și în casa lui *Aron Pumnul*.

În adevăr, copilașul născut la 15 Ianuarie 1850, nu se aseamăna, nu se amesteca și nu se juca cu nici unul din frații săi, nici cu copiii din vecini: era un izolat și un reflexiv. Prin șohaturile și hucișurile Ipoteștilor, micuțul, în cămașă și plin de praf, hoinăria zile întregi, vorbind cu sine însuși, iscodind luminășurile și admirînd gîndăceii smălțuiți, cari forfotiau prin aer și prin iarbă. Mai tîrziu, natura aceasta, întruchipată în codrul lui drag, avea să-l cheme atît de nostalgic la sînu-i:

„O rămii, rămii la mine!
„Te iubesc atît de mult!
„Ale tale doruri toate
„Numai eu știu să le-ascult.

„In al umbrei întuneric,
„Te asamăn unui prinț,
„Ce se uit'adînc în ape,
„Cu ochi negri și cumiști.

„Și prin vuetul de valuri,
„Prin mișcarea 'naltei ierbi,
„Eu te fac s'auzi în taină
„Mersul cîrdului de cerbi;

„Eu te văd răpit de farmec,
„Cum îngîni cu glas domol,
„In a apei strălucire
„Intinzînd piciorul gol;

„Și privind în luna plină,
„La văpaia de pe lacuri,
„Anii tăi se par ca clipe,
„Clipe dulci se par ca veacuri.“

(O, rămii !)

Numai că dulcele clipe se năruiră prea curînd. Ambiția tatălui care-și crescuse toți copiii în școlile nemțești din Cer-

năuți, îl pune și pe *Mihail* pe acelaș drum în 1858, la vârsta de abia opt ani. Dela această dată, legătura cu casa părintească devine tot mai șubredă, cu intermitențe tot mai scurte, uneori cu neliniști amare pentru poet. Destinul lui mare îl trăgea aiurea, pe alte căi, cu suferințe și mizerii nevrute, cu visuri răsvrătitoare și cu alte lumi vroite, construite „dintr'un cer cu alte stele, cu alte raiuri, cu alți zei“. Petrecerea în Cernăuți înseamnă punctul de plecare către aceste lumi. Meditativul rătăcitor „prin răzoarele Ipoteștilor“, e un timid. Inchis în singurătatea odăiței, „ale tomurilor bracuri“ încep să vorbească atît de ademenitor minții copilandrului, îi șoptesc atît de dulce aceleași cuvinte, pe care le va cînta el mai tîrziu alteia :

Lasă-ți lumea ta uitată,
Mi te dă cu totul mie....

încît destinul, de care vorbeam adineaori, din aceste clipe pune stăpînire deplină pe viața frămîntată a aceluia care va fi marele *Eminescu*, al nostru. În casa lui *Aron Pumnul*, neobositul inițiator al vieții romînești din Bucovina, între 1848—1866, *Eminescu* face cunoștință cu trecutul nostru prins în hrisoave, cu miturile lumii antice și cu literatura curentă ce-i cădea în mîină. Rămîne în Bucovina pînă în Aprilie 1863, după ce terminase clasa III și a IV-a primară, urmînd clasa I și a II-a de liceu, și repetînd-o pe aceasta din urmă în anul școlar 1862/63. În timpul acesta, de două ori a fugit acasă, trecînd clandestin frontiera pe la Mihăileni. Se mișca în sufletul, nesăturat de viață și vis, nostalgia cîmpiilor cu soare și cîntec, era răsvrătirea copilăriei încălușate de timpuriu în frămîntările nefirești și copleșitoare ale minții sau era dragostea nestăpînită de mamă ce-i rodea sufletul pribeag și care l-a chemat totdeauna ?

O, mamă, dulce mamă, din negura de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi ;
De-asupra criptei negre a sfîntului mormînt
Se scutură salcîmii de toamnă și de vînt,
Se bat încet din ramuri, îngîină glasul tău...
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

(O, mamă !)

E durerea despărțirii, pentru totdeauna de maică-sa, care murise în 1876. Poezia e scrisă în 1880.

În genere, *Eminescu* se înfățișează sufletește cu o carac-

teristică ciudată. Inmagazina în conștiință fapte, impresii, cunoștințe fără nici o reacțiune psihică momentană. Ulterior renășteau în scutece de o strălucire unică. Imbăiate în aurul lui sufletesc, ele creiau o lume nouă, încărcată de un noian de gândiri și simțiri noi, în care picura totdeauna amăreala nimicniciei eterne. Ce se petrecea în sufletul poetului, cum se mistuia el însuși în uraganul, din care trebuia să iasă expresia întreagă și sonoră a adîncului frămîntat, ne-o dovedește sumedenia de ștersături de pe manuscrisele sale păstrate la Academie și ne-o mărturisește el însuși cînd scrie :

Multe flori sunt dar puține
Rod în lume or să poarte ;
Toate bat la poarta vieții,
Dar se scutur' multe moarte.

E ușor a scrie versuri
Cînd nimic nu ai a spune,
Inșirînd cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

Dar cînd inima-ți frămîntă
Doruri vii și patimi multe
Și-a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,

Ca și flori, în poarta vieții,
Bat la porțile gândirii,
Toate cer intrarea 'n lume,
Cer veșmintele vorbirii.

(*Criticilor mei*).

Pentru *Eminescu* lumea interioară a visurilor a fost atît de intensă, încît desigur ea a făcut ca din anul 1863 să nu se mai simtă bine în rigiditatea disciplinei de clasă. Crescuse într'insul cel de al doilea *eu* ca vîrtejul apelor fără zăgazuri ; omul în organismul acesta fraged a trebuit să se prăbușească. Și, începînd dela vîrsta de 13 ani și pînă la moartea sa, *omul material* din *Eminescu* n'a suferit decît prăbușiri, violente cîte odată, cu împotriviri de rezistență uneori, neconținut însă lăsat la voia întimplării, a capriciilor exterioare și mai ales sub impulsivitatea nestatorniciei interne a visătorului, a *poetului*. Căci, dela această dată, aci îl vedem petrecînd în Cernăuți ca elev particular, aci ca funcționar la Tribunalul din Botoșani, aci

rătăcind cu o trupă de teatru a *Fanei Tardini* prin Moldova, aci iarăși la Cernăuți pentru a-și continua studiile. În neastîmpărul bolnav al peregrinărilor dela un loc la altul, preocupările lui *Eminescu* conservă ca singur element constatat : grija sa de a citi mult, de a trăi intens în lumea gîndurilor sale. Astfel îl vom găsi și mai tîrziu în mansarda locuinței lui *Pascali* din București ; tot așa îl descoperi acesta într'un grajd din Giurgiu citind cu glas tare poeziile lui *Schiller*.

Viața aceasta de desăvirșită boemă va prinde-o poetul mai tîrziu în pastelul cu trăsături sobre și melancolie senină, cunoscut sub titlul de „Singurătate“ :

Cu perdelele lăsate
Șed la masa mea de brad
Focul pîlpîie în sobă,
Iară eu pe gînduri cad.

Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii ; amintiri
Țîriesc încet ca greeri
Printre negre, vechi zidiri.

Sau cad grele, mîngîioase
Și se sfarmă 'n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Christ.

În odaie prin unghere
S'a țesut pînjeniiș,
Și prin cărțile în vrafuri
Umblă șoarecii furiș.

În această dulce pace
Imi ridic privirea 'n pod
Și ascult cum învelișul
Cărților încet mi-l rod.

Ah ! De cîte ori voit-am
Ca să spînzur lira'n cui,
Și un căpăt poeziei
Și pustiului să pui.

Dar atuncea greeri, șoareci.
Cu ușor-măruntul mers,
Readuc melancolia-mi,
Iară ea se face vers.

Constrîngerii acesteia interne, de a îmbrăca în expresie frământarea sufletească, creatorul de artă i se supune ca un rob ascultător, fiindcă sunt șoapte din lăuntru care-l neliniștesc, îl ațîță, îl torturează. *Caragiale* a mărturisit că, la alcătuirea pieselor, personagiile sale de bună voie i-au șoptit în ureche replicile; chemate nu i-au răspuns nici odată. Melancolia re-adusă îl constrînge pe *Eminescu* să o transpună în versuri. Iar constrîngerea aceasta se manifestă destul de timpuriu. Anul 1866 îl găsește din nou în Cernăuți. Evenimentul cel mai important este moartea veneratului *Aron Pumnul*, întîmplată la 12/24 Ianuarie. Se produce o sguđuire puternică în sufletul fostului elev și protejat; și sguđuirea se preface în vers. În broșura omagială dedicată morții acestuia, în „Lăcrămioarele învățăceilor“ din acel an, *Eminescu* publică prima sa bucată :
„La moartea lui Aron Pumnul“.

Imbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,
Cu cipru verde 'ncinge antică fruntea ta:
Acuma din pleiada-ți auroasă și senină
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă stea.
(ș. a. m. d.)

Nu avem de a face cu o operă desăvîrșită. Forma largă, pe alocuri greoaie și aritmică, expresii plate, un sentimentalism exagerant, toate figurează între caracterele timpului literar de atunci. Ne surprinde totuși tonul sombru și mai ales avîntul cu care se desfășoară starea sufletească.

* *

În momentul cînd apare *Eminescu*, literatura romînească trecuse prin perioada *Heliade Rădulescu — Asachi*, în care luminează personalitatea cu adevărat poetică a lui *Grigore Alexandrescu*. El rămîne însă un izolat. Prin *Cirlova*, *Bolintineanu* și *Alecsandri*, formal suntem dincolo de anacreontismul *Văcăreștilor*, în fond însă stăruiește aproape aceeași platitudine sentimentală, care pregătește prin antiteză apariția criticismului și a „Convorbirilor literare“. Ceea ce e important în epoca aceasta e infiltrarea tot mai insistentă a influenței poporane în poezia noastră lirică. Ea contribuie în primul rînd la ridicarea lui *Alecsandri* și formează unul din punctele de reazăm ale „Convorbirilor literare“. Dar și creiază în același timp forma lirică

ușoară, în a cărei profunzime zădarnic caută *Alecsandri* să toarne sentimentalismul „Lăcrămioarelor“ sale. Absența unei poezii cu conținut grav, cu problema simțirii în cadrul uman, apare definitiv cu dispariția timpurie a poetului *Nicoleanu*.

Revelația nouă cu care impresionează *Eminescu*, stă în fondul plin de gândire poetică, în elanul cu care ritmează acest fond, întilnit doar la *Grigore Alexandrescu*, în forma cizelată a lui *Bolintineanu*. Atît se putea întrevedea în tînărul *Eminescu*, și el constituie o jubilară pentru cei ce pleacă pe o nouă potecă a literaturii noastre. Că cel ce tipărește în 1866 „La moartea lui Aron Pumnul“, va crea mai tîrziu „Scrisorile“, „Luceafărul“ și celelalte, despre care se va vorbi la timp, firește, nu putea bănui nimeni atunci. *Iosif Vulcan*, redactorul „Familiei“ din Oradea, îl primește blajin :

Cu bucurie deschidem coloanele foi noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice, trimise nouă, ne-a surprins plăcut.

Incurajarea de care se bucură „junele de 16 ani“ se datorește numai bunătății lui *Vulcan*, care-i schimbă și numele din *Eminovici* în *Eminescu*. Intre ceeace *Eminescu* trimite „Familiei“ și între prima bucată publicată de *Maiorescu* în „Convorbiri literare“ („Venere și madonă“) este o distanță ca delacer la pămînt, deși toate sunt scrise cam în aceeaș vreme (1865—1869).

Iar în „Mortua est“ străbate pentru întîia oară, în forma încă dură a versului, concepția eminesciană cu caracteristica ei întregă. De acum s'a înălțat luceafărul, care va străluci atît de scurt, dar cu o lumină atît de puternică și fermecătoare, încît va aprinde pleiada de stele din juru-i, și ele vor licări mai departe și după apusul lui, în lumina îmbelșugată ce a dăruit-o. Din clipa aceasta sorții au căzut greu: *Eminescu*-omul e mînat spre calvarul unei vieți veșnic agitate, fără stare și alinare, fără noimă, streină de el însuși.

Tribulațiile părintelui său de a-l vedea cetățean cu slujbă candidat la pensioara Statului, îl mai poartă pe elevul particular pe la Sibiu și Blaj; evadează din nou acestor tribulații, cutreerînd iarăși ținuturile romînești cu trupa actorului *Pascaly*: sunt eforturi zadarnice pentru om, binecuvîntate pentru poet. Tot poetului îi înclină întreaga sîrguință pasionată studentul extraordinar *Eminovici* dela Universitatea din Viena în 1869—1872.

Anii petrecuți de *Eminescu* în Viena și mai apoi, pînă la 1874, la Berlin, au o importanță decisivă asupra literaturii noastre. *Eminescu*, rămînînd în țară, cine știe dacă primatul poeziei nu l-ar fi avut *Grigore Alexandrescu*, a cărui concepție poetică, nu atît de amplă ca a lui *Eminescu*, dar nici atît de sumbră și încărcată de sentimentul durerii, ar fi rămas mai aproape de clasicism. Masivitatea gîndirii însă, pe care *Eminescu* o toarnă tot mai bogat în durerea sufletului său, conferă poeziei lui o adîncime, ce lărgește sfera clasicului în dauna romantismului.

Lectura predilectă a filosofilor germani, cu deosebire *Kant* și *Schopenhauer*, cufundarea minții în problema Budhismului, precum și evocarea imaginată a trecutului istoric, s'au constituit izvoare gîlgiitoare pentru creațiunile lui poetice. Sosec grav la „Convorbiri“ : „Epigonii“ în 1870, „Inger și demon“ în 1873, „Impărat și proletar“ în 1874, „Făt-frumos din tei“ în 1875, o serie cu „Melancolie“ și „Călin“ în frunte, în 1876, ș. a. m. d.

Studentul *Eminescu* a dispărut de mult din preocupările chiar ale lui *Eminescu*. Singur *Maiorescu* îi trimite bani în 1874, la Berlin, și-l îndeamnă să se pregătească pentru o catedră universitară ca profesor de istorie. Cu cunoștințele lui, cu puterea lui morală, cu inteligența lui scilpitoare, ar fi putut fi desigur. Dar omul timid din *Eminescu* s'a născut să fie veșnic învins. Atît doar că răspunsul lui sta într'un zîmbet de îngăduință ce-i înflorește toată fața regulată, ochii vii și fruntea boltită. În oglinda feții îi trăia sufletul : frumos acesta pe cît de frumoasă înfățișarea. Și acestui fapt se datorește poate că în viața lui *Eminescu* intervine un episod determinant. E probabil că, necunoscînd pe *Veronica Micle* în 1873, în Viena, *Eminescu* ar fi terminat studiile universitare.

Se pare însă că sufletu-i, sguđuit de emoțiile creatoare de artă, s'a văzut deodată robit cu atîta putere de o realitate visată numai pînă acum, încît nostalgia revederii a hotărît pentru totdeauna asupra viitorului. Ori cum ar fi și oricît s'ar fi inspirat poetul din această dragoste, care a durat pînă la desnodămîntul final al vieții sale, — am putea zice : vieții lor, fiindcă au murit în acelaș an, la un interval de timp foarte scurt, — nu voi stăruî decît asupra unei strofe dintr'o poezie adresată de *Veronica Micle* lui *Eminescu* :

Virful 'nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge..
Lîngă-acest colos de piatră vezi tu cît de mică sunt,
Astfel tu'n a cărui minte universul se răsrînge.
Al tău geniu peste veacuri rămînea-va pe pămînt.

(„Lui“)

Forma strălucită în poezia lui *Eminescu* se închiagă în epoca aceasta. Ea se vedește în „Venere și Madonă“ (1869) și mai apoi în „Epigonii“ (1870). Înțelesul nou, pe care cuvintele îl iau dintr'o imaginație fecundă, se îmbracă aci în haina arhaică a cronicilor, aci în bogăția exuberantă a peisagiului exotic, aci în o transcendență completă a stărilor sufletești în imagini din natură, și, dăltuind neconținut în vorbe și înțelesuri, *Eminescu* creiază o limbă nouă, limba poeziei noastre. Dela cronicari în coace n'am avut o închiegare mai puternică a limbei decît cu *Eminescu*. În bucata „Egiptul“ din această epocă, cu forma defectoasă, inspirată evident din „Umbra lui Mircea la Cozia“ de *Grigore Alexandrescu*, concepția lipsită de contur se desfășoară totuși într'un cadru de imagini prevestitoare ale „Luceafărului“ de mai tîrziu. Voiu cita ultimele două strofe :

Și-atunci Memfis se înalță, argintos gînd al pustiei,
Inchiegare măestrită din suflarea vijeliei,
Beduini ce stau în lună o minune o privesc,
Povestindu-și basme mîndre îmbrăcate'n flori și stele,
De orașul care iese din pustiile de jale :
Din pămînt și de sub mare s'aud sunete ce cresc.

Marea'n fund clopote are, care sună'n orice noapte :
Nilu'n fund grădine are, pomi cu mere de-aur coapte ;
Sub nisipul din pustie cufundat e un popor
Ce cu-orașele-i deodată se trezește și se duce
Sus în curțile din Memfis, unde'n săli lumina luce ;
Ei pretrec în vin și 'n chiot orice noapte pînă 'n zor.

În astfel de veșminte își îmbracă poetul frămîntările sufletești. Este adevărat că făurirea lor se produce foarte încet, cu migăleală și muncă. În activitatea poetică a lui *Eminescu* numai anii 1879 și 1884 se manifestă mai prodigioși. Afară de 1876, în nici un an n'a scris mai mult de cinci poezii. Din 21 ani dăruți artei, în 11 ani n'a publicat decît cîte o singură poezie pe an. Și totuși ceea ce a lăsat, este o comoară neegalată pînă astăzi în literatura noastră !

L-au absorbit desigur ocupațiunile zilnice. Căci, întors în țară în 1874 fără doctoratul cerut de *Titu Maiorescu*, e numit director al bibliotecii din Iași, apoi în 1875 revizor școlar al județelor Iași și Vaslui, redactor la „Curierul de Iași“, profesor la Institutul Academic, iar în 1877 trece ca redactor la ziarul „Timpul“ din București. Timp greu de privațiuni și luptă piepțișă cu viața, este timpul cel mai glorios din cariera poetului, nu numai pentru că acuma publică cele mai însemnate poezii ale sale: „Scrisorile“ în 1881 și „Luceafărul“ în 1882, dar și prin faptul că personalitatea lui se întregește cu o largă activitate ziaristică a cărei ideațiune, complectată cu opera politică, și cu scrisul lui *B. P. Hașdău*, va da naștere, peste două decenii, unui întreg curent literar, cultural și politic: va crea „Sămănătorismul“ lui *Vlahuță* și *Iorga*. In articolele sale politice *Eminescu* se arată pătruns de un adânc naționalism, isvorit din o încredere mistică în vigoarea morală și fizică a neamului românesc. Urește străinii și detestă meschinăria politică, distrugătoarea morală a sufletelor. In scrisul lui vibrează simțul demnității, revoltându-se împotriva umilinței, fie ea individuală, fie etnică. (*Vezi*: „Rolul Românilor în regenerarea Austriei“, „Influența austriacă asupra Românilor din Principate“, „Despre drepturile politice ale Evreilor,“ și altele.) In articolele acestea *Eminescu* este impulsiv, drastic, ideile i se desfășoară febril, pare că ar vrea cu o clipă mai repede să demonstreze cât adevăr simțit și indestructibil trăește în problema pusă. Il mistue iubirea de glie și neam cu atit mai mult, cu cât cunoaște tot trecutul sbuciumat, tot prezentul jalnic, trăindu-le aeeva pe ambele: în viziunea lui *Mircea* și *Ștefan*, lui *Bogdan* și *Alexandru*, cărora li se opun *dandy-i*, stilpi de cafenele. In astfel de momente de furie nespasă, avea obiceiul să blesteme: „Bătu-i-ar minia lui Dumnezeu, să-i bată!“

S'a vorbit de „Scrisoarea a III-a“, unde *Eminescu* e de o vehemență neobișnuită față de pigmeii societății din timpul lui, antipozii gloriei lui *Mircea* cel Mare.

Interpretarea care socotește această operă ca o diatribă la adresa unui partid politic, scoboară valoarea operei la pamflet, ceea ce este și o greșală și o impietate. E însă ceva la mijloc ce seduce la această interpretare. Materialul în care poetul îmbracă ideia nu a ajuns la o neutralizare completă. Și nu se putea să ajungă, fiindcă el provine din conștiința viforoasă a

iubirii de neam, care nu cunoștea la *Eminescu*, nici tranșă, nici margini. Contrastul între prezent și trecut scoate cu atât mai mult în relief ideea prin care preamărește iubirea de neam, întregă și făptuită. E un elan în desfășurarea sentimentelor din această operă de o sinceritate biruitoare. Așa se caracterizează în genere și opera și viața omenească a lui *Eminescu*.

În slujbele pe care le-a ocupat a fost de o conștiințiositate exemplară; în raporturile cu oamenii de o sinceritate desarmantă. Vorbia puțin, spunea însă numai adevărul, care-i era axioma supremă. De aceea *Eminescu* a avut puțini prieteni. Chiar în cercurile „Junimei“, în discuțiile la care lua parte, nu se sfia să arate defectele membrilor simandicoși. Nu e de mirare deci că unii îl evitau. Un singur, mare și nedespărțit prieten a compensat, cred, rezerva tuturor celorlalți: *Ion Creangă*. L’au legat împreună afinitățile geniului, iubirea comorilor populare și darul de povestași. Cite n’or fi depănat între dinșii în neuitatele zile și nopți petrecute împreună la Bolta-rece din Iași! Cu *Slavici* se cunoștea mai de mult, din Viena, când împreună au organizat în 1870 serbarea dela Putna. A trăit în casa acestuia la București, păstrându-ni-se o serie de amintiri despre poet.

Ce a însemnat *Eminescu* pentru „Junimea“ vom întrezări, dacă, prin analogie vom contempla epoca lui *Heliade-Rădulescu* și *Grigore Alexandrescu*. *Heliade* n’a fost poet; ar fi putut deveni un critic. Imprejurările externe însă l-a desbinat de *Alexandrescu*. Eforturile generației de atunci s’au consumat în avânturi eroice; însuși lui *Alexandrescu* i s’a recunoscut valoarea mai târziu. Fără *Eminescu* ar fi rămas critica lui *Maiorescu* mai pre jos de ea însăși? Nu. Dar *Eminescu* ilustrează strălucirea „Junimei“ fermentând spiritele pentru roadele bogate de mai târziu; el creiază „direcția nouă“ și dă viață teoriilor, sub scutul cărora aceasta se desvoltă. E o favoare a împrejurărilor, căreia literatura noastră are să-i mulțumească o importantă epocă din evoluția ei. Și în adevăr, *Maiorescu*, deși își menține autoritatea-i critică pînă după 1900, mirajul luptei încetase de pe la 1880, valorile se liniștiseră, ogorul destelinat începură să-l are și alții și mai adînc: roadele fură bogate. Dintre luptători însă se stinse brusc cel mai strălucit: în Iunie 1883 *Eminescu* înnebunește. E îngrijit într’o casă de sănătate din Döbling, lângă Viena, face o călătorie prin Italia și în 1884 se întoarce în țară.

S'a afirmat că după prima lui boală, *Eminescu*, secătuit, n'a mai produs nici o operă de seamă. Lucrul nu corespunde adevărului. Din operele publicate în 1884. vom aminti pe cele mai importante: „Odă“, „Veneția“, „Lasă-ți lumea ta uitată“, „Somnoroase păsărele“, „Și dacă ramuri bat în geam“, „Ce te legeni codrule“ și altele.

Transcriem cea mai strălucită, mai plină de vibraire sufletească poezie din epoca aceasta, un cântec fără pereche al dragostei:

Lasă-ți lumea ta uitată,
Mi te dă cu totul mie;
De ți-ai da viața toată,
Nime'n lume nu ne știe.

• Vin cu mine, rătăcește,
Pe cărări cu cotituri,
Unde noaptea se trezește
Glasul vechilor păduri.

Printre crengi scîntee stele,
Farmec dînd cărării strimte,
Și afară doar de ele
Nime'n lume nu ne simte.

Părul tău ți se desprinde,
Și frumos ți se mai șede!
Nu zi ba de te-oi cuprinde,
Nime'n lume nu ne vede.

Tinguiosul bucium sună,
L'ascultăm cu-atîta drag,
Pe cînd iese dulcea lună
Dintr'o rariște de fag.

Ii răspunde codrul verde,
Fermecat și dureros,
Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos.

Te desfaci cu-o dulce silă,
Mai nu vrei și mai te lași,
Ochii tăi sunt plini de milă,
Chip de înger dragălaș.

Iată lacul. Luna plină,
Poleindu-l îl străbate;
El aprins de-a ei lumină.
Simte-a lui singurătate.

Tremurînd cu unde'n spume,
Între trestie le farmă,
Și visînd o'ntreagă lume,
Tot nu poate să adoarmă.

De-al tău chip el se pătrunde,
Ca oglinda îl alege —
Ce privești zîmbind în unde ?
Ești frumoasă, se'nțelege.

Înălțimile albastre,
Pleacă zarea lor pe dealuri,
Arătînd privirii noastre
Stele'n ceruri, stele'n valuri.

E-un miros de tei în crînguri,
Dulce-i umbra de răchiți,
Și suntem atît de singuri
Și atît de fericiți !

Numai luna printre ceață
Varsă apelor vâpae
Și te află strînsă'n brață,
Dulce dragoste bălae.

(Lasă-ți lumea ta uitată.)

Argumentul că poeziile lui *Eminescu* n'au fost publicate în ordinea și data producerii lor, n'are valoare pentru economia întreagă a operei lui. Iar o cronologie autentică a genezei lor nu există. Ne rămîne certă data publicării. Astfel aceeaș strălucire de imagini stăruie în toate, e redus doar avîntul compoziției. Aripa geniului e fulgerată abia cînd în 1886 boala îl poticnește din nou. Se face bine, trecător ; în 1889 e doborît definitiv ; în casa de nebuni a doctorului Șuțu, e lovit în cap de către un alt nebun, *Petre Poenaru*, pentru o bucată de pîine : la 15 Iunie 1889.

* * *

Trăsătura caracteristică a acestui geniu, — cum îl caracterizează *Maiorescu*, într'un portret din 1889, — a fost inteligența, — o inteligență adînc personală, organizată de a prinde și reflecta orice fenomen psihic dintr'un singur unghiu, — cel mai înalt, — din lumea ideilor generale. Rezultă din această structură sufletească și excesivitatea omului : setea după absolut, și natura unică a poeziei lui. Sentimentele exprimate de

Eminescu sunt atît de cuprinzătoare, atît de desbrăcate de cea mai îndepărtată notă personală, încît ele constituie cea mai înaltă și pură poezie: sunt adevărate prototipuri psihice, în care se încadrează stările sufletești. Pe lîngă această însușire neprețuită pentru artă, *Eminescu*, ca nimeni altul, a utilizat natura ca element de plasticizare. Surprinsă în aspectele ei fermecătoare, natura e cadrul permanent în care vîltoarea sbuciumului sufletesc se oglindește în mii de fețe, ca un torent ce se prăbușește printre stînci și codri, printre flori și plaiuri, gonind necurmat spre mare. Din îmbinarea aceasta a naturii idilice cu dinamica sufletului, rezultă profunzimea impresiei.

Atît de puternică a fost impresia personalității poetice a lui *Eminescu*, încît în literatura noastră este cel dintîi care a creiat o „școală“ de proporțiile „școlii emineștience“. În urma lui se închiagă noi și noi curente cu diferite nuanțe distinctive, generații întregi stau sub hipnoza aceasta nouă, emineștianismul contaminant devine moda deceniului. Cu greu se smulge psihozei *Alexandru Vlahuță*, entuziastul admirator; și chiar mai tîrziu *Panait Cerna*, vorbind de succesorii lirici importanți, își face ucenicia sub patronatul lui *Eminescu*.

Personalitate lirică prin excelență, *Eminescu*, în proză, n'a creiat nimica la înălțimea poeziei sale. Afară de „Cezara“ și „La aniversare“, cu apreciable însușiri narrative, nici romanul-novelă „Sărmanul Dionis“ nici „Geniu pustiu“ nu sunt realizări artistice ale geniului. Studiile în legătură cu acestea, făcute de unii critici, cum e *H. Sanielevici* și alții, pot servi doar ca documentări psihologice.

Poet al genului liric a realizat întreaga varietate a gamei dela cîntec la odă, imn, rugăciune, poemă, satiră și pastel.

În literatura noastră tînără, personalitatea lui *Eminescu* a trebuit să frapeze. S'au constituit cele mai diferite atitudini și aprecieri. Opera lui a servit ca problemă literară lui *Gherea* și altor critici; s'a interpretat poezia lui pe cele mai felurite laturi. Amestecul de lucruri personale, precum și subordonarea operei unor concepții streine de artă, au contribuit mai mult la tulburarea decît la limpezirea înțelegerii lui *Eminescu*. Un tînăr critic, vroind să pară cu deosebire original în sistemul său, a afirmat pur și simplu că literatura lui *Eminescu* este literatură lăutărească.

Scrierea „Critica științifică și Eminescu“ a d-lui *Dragomirescu* are marea valoare de a fi situat în domeniul ei adevărat, personalitatea estetică a poetului nostru.

* * *

Au trecut anii, și tot mai adânc și mai clar și mai larg a pătruns în conștiința românească această personalitate. Ea se profilează ca cea mai înaltă proeminență literară, investindu-ne sufletul cu nemuritoare emoții de artă; constituie o parte din însăși conștiința neamului nostru.

Ce slăvită mină de țărină a fost aceea, care a putut aprinde văpaia nestinsă!

• • • BUCUREȘTI • • •
„TIP. ROMÂNE UNITE”
Centrala : Cămpineanu, 9

⋆ ⋆ ⋆ BUCUREȘTI ⋆ ⋆ ⋆
"TIP. ROMÂNE UNITE"
Centrala : Câmpineanu, 9